

*Razem w obronie
życia, wolności, rodziny
i suwerenności!*

Nowe narzędzie, stare pytania. Komisja Wenecka aktualizuje standardy praworządności

- W grudniu 2025 r., podczas 145. sesji plenarnej, Komisja Wenecka przyjęła zaktualizowaną Listę kontrolną praworządności (Rule of Law Checklist), - narzędzie służące ocenie tego, czy dane państwo funkcjonuje zgodnie z zasadą rządów prawa.
- Dokument, pierwotnie przyjęty w 2016 r., zaktualizowano m.in. na wezwanie Komitetu Ministrów Rady Europy, a 22 maja 2026 r. poparło go Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy w rezolucji 2655 (2026).
- Zaktualizowana Lista zawiera dwa nowe rozdziały – dotyczące mechanizmów równoważenia się władz oraz sądowej kontroli konstytucyjności prawa – obok pięciu wcześniej istniejących kryteriów.
- Zakres dokumentu rozszerzono o zagadnienia związane z technologiami cyfrowymi, działalnością podmiotów prywatnych oraz odbudową praworządności po okresie jej erozji.
- Choć Lista formalnie nie ma mocy wiążącej, jej rola jako punktu odniesienia dla oceny praworządności w państwach europejskich jest znacząca – również w odniesieniu do Polski.

1. Wprowadzenie

W grudniu 2025 r. podczas 145. sesji plenarnej, Europejska Komisja na rzecz Demokracji przez Prawo – organ doradczy Rady Europy w sprawach konstytucyjnych, powszechnie znany pod nazwą [Komisja Wenecka](#) i tak też dalej przeze mnie nazywany - przyjęła zaktualizowaną Listę kontrolną praworządności, opublikowaną jako [The Updated Rule of Law Checklist, CDL-AD\(2025\)002](#) (dalej: Lista). Jest to narzędzie analityczne pozwalające ocenić, czy w danym państwie przestrzegana jest zasada rządów prawa (*rule of law*).

Pierwsza wersja Listy — [CDL-AD\(2016\)007](#) — powstała w marcu 2016 r. Zawiera ona szczegółowe pytania służące ocenie stopnia poszanowania zasady państwa prawa w danym kraju i stanowi praktyczne narzędzie wykorzystywane przez rządy, parlamenty, organizacje

*Razem w obronie
życia, wolności, rodziny
i suwerenności!*

społeczeństwa obywatelskiego oraz instytucje międzynarodowe do przeprowadzania obiektywnych, przejrzystych i wszechstronnych ocen. Należy zaznaczyć, że sama Lista nie jest aktem prawnie wiążącym: pozostaje instrumentem tzw. miękkiego prawa (*soft law*), a jej znaczenie wynika nie z formalnej mocy obowiązującej, lecz z tego, jak często i przez kogo bywa przywoływana.

2. Zaktualizowane metody oceny praworządności

Aktualizacja nie była inicjatywą wyłącznie wewnętrzną. Komisja Wenecka zapowiedziała ją już w 2016 r., a bezpośredni impuls przyniosły [Deklaracja z Reykjavíku](#) z maja 2023 r., w której szefowie państw i rządów Rady Europy wezwali do zwiększenia widoczności Listy oraz wzmocnienia wsparcia dla niej, a następnie wezwanie Komitetu Ministrów Rady Europy z października 2024 r.

Zaktualizowany dokument trafił potem pod obrady organów Rady Europy. Dnia 22 maja 2026 r. Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy (*Parliamentary Assembly of the Council of Europe*, dalej: PACE) przyjęło [rezolucję 2655 \(2026\)](#), w której formalnie poparło zaktualizowaną Listę. Stanowisku temu poświęcam odrębną część niniejszego tekstu.

Sama Lista kontrolna została opracowana jako narzędzie o zmiennym, rozwijającym się charakterze, które powinno być systematycznie aktualizowane w odpowiedzi na nowe wyzwania. Od 2016 r. pojawiło się wiele czynników uzasadniających jej dostosowanie do bieżących potrzeb: rozwój nowoczesnych technologii, rosnące znaczenie podmiotów prywatnych oraz konieczność odbudowy standardów państwa prawa po ich wcześniejszym naruszeniu.

3. Co proponuje Komisja Wenecka?

W zaktualizowanej wersji Listy kontrolnej Komisja Wenecka w dużej mierze pozostawiła dotychczasowy układ dokumentu. Choć Komisja ma świadomość, że standardy państwa prawa mogą być porządkowane na różne sposoby, zdecydowała się wprowadzić jedynie niewielkie korekty w głównym podziale kryteriów, uznając, że obecna struktura trafnie oddaje istotę tej zasady.

*Razem w obronie
życia, wolności, rodziny
i suwerenności!*

Nowością są dwa rozdziały, poświęcone mechanizmom równoważenia się władz (*checks and balances*) oraz sądowej kontroli konstytucyjności prawa (*constitutional review*), które dodano do pięciu wcześniej istniejących kryteriów: legalności, pewności prawa, przeciwdziałania nadużyciom władzy, równości wobec prawa oraz dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Jak wyjaśnia sama Komisja, oba zagadnienia były już wcześniej obecne w Liście, lecz doświadczenia ostatniej dekady — w tym przypadki erozji standardów praworządności — przesądziły o podniesieniu ich do rangi samodzielnych kryteriów (CDL-AD(2025)002, pkt 7).

Nowa Lista kontrolna była przedmiotem dyskusji podczas wspólnych posiedzeń podkomisji Komisji Weneckiej ds. praworządności i sądownictwa w dniach 9 października oraz 11 grudnia 2025 r., a przyjęto ją na 145. sesji plenarnej (Wenecja, 12–13 grudnia 2025 r.). Zaktualizowany dokument był również przedmiotem [debaty w Komisji Wolności Obywatelskich, Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych \(LIBE\) Parlamentu Europejskiego](#) w dniu 26 stycznia 2026 r., podczas której przedstawił go prof. Rafael Bustos Gisbert, członek Komisji Weneckiej. W trakcie tej debaty posłowie koncentrowali się na znaczeniu Listy w procesie oceny praworządności prowadzonej przez instytucje Unii Europejskiej, na współpracy z Komisją Wenecką, a także na jej roli w obliczu nowych wyzwań - takich jak rozwój sztucznej inteligencji, rosnące uprawnienia firm technologicznych oraz potrzeba rozwoju edukacji obywatelskiej.

4. Bardziej szczegółowe kryteria kontroli konstytucyjności prawa oraz mechanizmów równoważenia się władz

Zaktualizowana Lista stanowi odpowiedź na zmiany zachodzące od 2016 r. Przy zachowaniu podstawowej struktury i kluczowych zasad — legalności, pewności prawa, przeciwdziałania nadużyciom władzy, równości i dostępu do wymiaru sprawiedliwości — wprowadzono bardziej szczegółowe kryteria dotyczące kontroli konstytucyjności prawa oraz mechanizmów równoważenia się władz, podkreślając rolę nadzoru instytucjonalnego w ochronie praworządności.

Zakres Listy rozszerzono ponadto o obowiązki wynikające z zasady państwa prawa w obszarze technologii cyfrowych, także wobec podmiotów prywatnych. Uwzględnia ona również dwa nowe wyzwania szczególne: odbudowę praworządności po okresie jej erozji oraz znaczenie edukacji prawnej i obywatelskiej.

4.1. Mechanizmy równoważenia się władz – wymiar instytucjonalny

*Razem w obronie
życia, wolności, rodziny
i suwerenności!*

Nowe kryterium mechanizmów równoważenia się władz (*checks and balances*) składa się z dwóch części. Pierwsza dotyczy wymiaru instytucjonalnego. Komisja Wenecka pyta w niej, czy konstytucja gwarantuje podział władzy oraz system wzajemnej kontroli głównych organów konstytucyjnych, czy przestrzegana jest zasada lojalnej współpracy między tymi organami, a także czy istnieją mechanizmy antyblokadowe (*anti-blockage mechanisms*) na wypadek, gdyby współpraca ta zawiodła. W ramach tego kryterium badane są ponadto: niezależność sądownictwa w prawie i w praktyce, istnienie niezależnej i sprawnej sądowej kontroli konstytucyjności prawa, gwarancje praw mniejszości parlamentarnej, samorząd lokalny i regionalny, istnienie profesjonalnej służby cywilnej chronionej przed arbitralnym zwolnieniem oraz niezależnych, apolitycznych organów do spraw ochrony praw człowieka i prawa wyborczego (CDL-AD(2025)002, kryterium D — *Checks and balances*, s. 28–30).

4.2. Prawne ramy przestrzeni obywatelskiej (*civic space*)

Druga część tego kryterium dotyczy prawnych ram tzw. przestrzeni obywatelskiej (*civic space*). Obejmuje ona gwarancje wolności słowa, zgromadzeń i zrzeszania się, ochronę organizacji społeczeństwa obywatelskiego (w tym ich dostępu do finansowania), pluralizm i niezależność mediów, prawo dostępu do informacji, ochronę sygnalistów oraz ochronę przed pozwami zastraszającymi czyli tzw. SLAPP (*strategic lawsuits against public participation*). Co istotne, Komisja Wenecka formułuje w tym miejscu pozytywne obowiązki państwa wobec platform internetowych o znaczącym wpływie społecznym: platformy te mają przestrzegać standardów praworządności i podlegać ramom oceny oraz ograniczania ryzyka, a egzekwowanie tych regulacji ma należeć do niezależnych regulatorów, których decyzje podlegają następczej kontroli sądowej (pkt 84–88, w szczególności pkt 87).

4.3. Sądowa kontrola konstytucyjności prawa – szczegółowe wymogi ustrojowe

Drugie z nowych kryteriów – sądowa kontrola konstytucyjności prawa (*constitutional review*) – zostało podzielone na cztery obszary: istnienie niezależnej sądowej kontroli konstytucyjności prawa, skład sądu konstytucyjnego i sposób powoływania sędziów, dostęp do sądownictwa konstytucyjnego oraz skutki orzeczeń. Komisja wymaga m.in., aby skład, kompetencje i status sędziów sądu konstytucyjnego były zakotwiczone na poziomie konstytucyjnym, aby wybór sędziów przez parlament następował kwalifikowaną większością głosów, z mechanizmami antyblokadowymi na wypadek pata politycznego, oraz aby nieusuwalność sędziów konstytucyjnych była realnie gwarantowana, a katalog niepołączalności obejmował czynnych parlamentarzystów i osoby powiązane z partiami politycznymi. Kontroli konstytucyjności podlegać mają co do zasady wszystkie akty normatywne, zaś wyłączenie ustaw spod tej kontroli

*Razem w obronie
życia, wolności, rodziny
i suwerenności!*

Komisja uznaje wprost za zamach na nadrzędność konstytucji (kryterium G — *Constitutional review*, s. 46–52, w szczególności pkt 144).

4.4. Skuteczność orzeczeń sądów konstytucyjnych

Z punktu widzenia obowiązków państwa najistotniejszy wydaje się podrozdział poświęcony skuteczności orzeczeń sądów konstytucyjnych lub organów równoważnych. Orzeczenia te mają być wiążące dla wszystkich organów władzy publicznej, w tym organów samorządu terytorialnego, a także dla osób fizycznych i prawnych, a ich publikacja nie może zależeć od decyzji premiera, rządu ani jakiegokolwiek innego organu politycznego. Ustawodawcy nie wolno również „obchodzić” orzeczeń przez ponowne uchwalenie normy o treści identycznej z normą uznaną wcześniej za niekonstytucyjną. Osobny akapit poświęcono znaczeniu zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego i ponadnarodowego: tam, gdzie przewiduje to konstytucja, sądy konstytucyjne mają działać nie tylko jako strażnicy krajowych zasad konstytucyjnych, lecz także jako gwaranci tego prawa w krajowym porządku prawnym (pkt 149 i 151).

4.5. Nowe pozytywne obowiązki państwa

Poza dwoma nowymi rozdziałami na uwagę zasługują zmiany tworzące nowe pozytywne obowiązki po stronie państwa. Po pierwsze, ponadnarodowy wymiar ochrony praworządności zaakcentowano jeszcze silniej niż w 2016 r. — dokument przyjmuje podejście wielopoziomowe (*multi-layered approach*), zgodnie z którym kontrola władzy i zapobieganie jej nadużyciom muszą być zapewnione na wszystkich poziomach jej sprawowania: państwowym, ponadpaństwowym i niższym niż państwowy, a także wobec podmiotów prywatnych (pkt 24–26). Po drugie, w ramach kryterium pewności prawa władze publiczne zobowiązano do ujawniania, że posługują się systemami sztucznej inteligencji, oraz do zapewnienia, by systemy te spełniały minimalne wymagania niezawodności, cyberbezpieczeństwa i przejrzystości, wraz z mechanizmami audytu i certyfikacji algorytmów (pkt 62–64). Po trzecie, analogiczne wymagania rozciągnięto na prywatnych dostawców systemów sztucznej inteligencji oraz — jak wyżej wspominałam — na platformy internetowe o znaczącym wpływie społecznym.

Warto objaśnić dwa pojęcia, które Komisja Wenecka wymienia jako składniki przejrzystości systemów sztucznej inteligencji, a które w polskim piśmiennictwie wciąż brzmią obco. Wyjaśnialność (*explainability*) to zdolność przedstawienia — w granicach technicznych możliwości i przy uwzględnieniu aktualnego stanu wiedzy — dostatecznie zrozumiałego

*Razem w obronie
życia, wolności, rodziny
i suwerenności!*

wy tłumaczenia, dlaczego system podał określoną informację albo wygenerował daną prognozę, treść, rekomendację lub decyzję; w praktyce może to być choćby wykaz czynników, które system uwzględnił. Interpretowalność (*interpretability*) oznacza natomiast możliwość zrozumienia tego, w jaki sposób system dochodzi do swoich wyników, a więc uczynienia jego wewnętrznej logiki i procesu decyzyjnego dostępnymi zarówno dla ekspertów, jak i dla osób, których decyzje te dotyczą. Oba pojęcia zdefiniowano w [raporcie wyjaśniającym do Konwencji ramowej Rady Europy o sztucznej inteligencji i prawach człowieka, demokracji i praworządności](#) (pkt 60 i 61).

4.6. Odbudowa praworządności — nowe wyzwanie szczególne

Wyraźną nowością jest rozdział poświęcony odbudowie praworządności (*restoration of the Rule of Law*) po okresie jej erozji. Wersja z 2016 r. w części dotyczącej szczególnych wyzwań koncentrowała się na innych zagadnieniach — korupcji oraz nadmiernym gromadzeniu danych osobowych i inwigilacji. Komisja Wenecka ujmuje odbudowę jako przedsięwzięcie całościowe, które samo musi odpowiadać standardom państwa prawa, i wskazuje na konieczność wyważenia pewności prawa, powagi rzeczy osądzonej oraz nieusuwalności sędziów z potrzebą przywrócenia niezależnego orzekania i skutecznych mechanizmów wzajemnej kontroli władz. Ostrzega przy tym, że kroki radykalne wymagają szczególnie starannej analizy i zabezpieczeń, aby nie podważyć celów, którym mają służyć. Do wątku tego wracam w części poświęconej Polsce.

4.7. Narzędzie otwarte na dalsze zmiany

Lista kontrolna, podobnie jak jej wcześniejsza wersja, nie ma charakteru zamkniętego ani definitywnego. Jej celem jest ujęcie podstawowych elementów zasady państwa prawa, które mogą podlegać zmianom, co uzasadnia potrzebę jej dalszego rozwijania oraz regularnych aktualizacji (s. 5). Ta otwartość tłumaczy zarazem tryb prac nad dokumentem: przed jego przyjęciem Komisja Wenecka przeprowadziła szerokie konsultacje — z Komitetem Ministrów i Zgromadzeniem Parlamentarnym Rady Europy, Europejskim Trybunałem Praw Człowieka, instytucjami Unii Europejskiej, krajowymi sądami konstytucyjnymi, środowiskiem akademickim oraz organizacjami społecznymi — a po przyjęciu tekst trafił pod obrady organów Rady Europy.

5. Jakie poprawki zaproponowało Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy?

*Razem w obronie
życia, wolności, rodziny
i suwerenności!*

Udział PACE w pracach nad Listą przebiegał w dwóch etapach, którym odpowiadają dwa różne dokumenty. Najpierw Zgromadzenie zgłosiło własne propozycje jako jeden z konsultowanych organów, a następnie — już po przyjęciu dokumentu przez Komisję Wenecką — formalnie go poparło, podobnie jak w 2017 r. poparło wersję pierwotną w [rezolucji 2187 \(2017\)](#). Rozróżnienie to jest istotne, ponieważ postulaty zmian i ocena gotowego tekstu to dwie różne rzeczy.

Wkład wstępny przedstawiono w marcu 2025 r. Dnia 3 marca ówczesna sprawozdawczyni Komisji Prawnej i Praw Człowieka PACE, Klotilda Bushka, przedłożyła komisji [memorandum wprowadzające](#), które przekazano następnie Komisji Weneckiej jako wstępny wkład Zgromadzenia w prace nad aktualizacją. Zawarte w nim postulaty dotyczyły pięciu obszarów. Po pierwsze, oceny wpływu sztucznej inteligencji i innych nowych technologii na procesy demokratyczne oraz na niezależność sądownictwa. Po drugie, wpływu władzy podmiotów prywatnych na praworządność. Po trzecie, przestrzegania zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego. Po czwarte, sytuacji pokryzysowych i przejściowych — w tym wprowadzenia wytycznych dotyczących odbudowy praworządności po okresie jej osłabienia. Po piąte, stosowania Listy do organizacji ponadnarodowych, takich jak Unia Europejska. Wszystkie te wątki znalazły ostatecznie odzwierciedlenie w przyjętym dokumencie.

Drugim dokumentem jest [raport Komisji Prawnej i Praw Człowieka z 7 maja 2026 r. \(Doc. 16402\)](#), przygotowany przez sprawozdawczynię Arusyak Julhakyan, oraz przyjęta na jego podstawie rezolucja 2655 (2026). Warto zaznaczyć, że tekst nie był rozpatrywany na sesji plenarnej Zgromadzenia: przyjęła go — działając w imieniu Zgromadzenia między sesjami — Komisja Stała, obradująca 22 maja 2026 r. w Monako.

W rezolucji Zgromadzenie poparło zaktualizowaną Listę, uznając ją za jednolity i praktyczny miernik odporności instytucji demokratycznych oraz kondycji praworządności we wszystkich państwach członkowskich Rady Europy, i zapowiedziało, że samo będzie ją stosować — w procedurach monitorowania poszczególnych państw, w działaniach następczych po obserwacji wyborów oraz w raportach tematycznych (pkt 7).

Z zadowoleniem przyjęto podniesienie mechanizmów równoważenia się władz oraz sądowej kontroli konstytucyjności prawa do rangi samodzielnych kryteriów praworządności (pkt 4). Doceniono również przekrojowe uwzględnienie w dokumencie wpływu nowych technologii na praworządność (pkt 5); Zgromadzenie przypomniało przy tym, że cyfryzacja administracji, organów ochrony porządku publicznego i wymiaru sprawiedliwości musi opierać się na

*Razem w obronie
życia, wolności, rodziny
i suwerenności!*

wyraźnej podstawie prawnej oraz na zasadach niedyskryminacji, wyjaśnialności i odpowiedzialności, a także na skutecznych środkach odwoławczych.

Do państw członkowskich i państw obserwatorów Komisji Weneckiej skierowano pięć wezwań (pkt 8): systematycznego włączania Listy do krajowych procesów legislacyjnych i przeglądów konstytucyjnych; przeprowadzania okresowych samoocen — również przed przyjęciem środków nadzwyczajnych lub dużych reform instytucjonalnych — i publikowania ich wyników; występowania o opinie Komisji Weneckiej na najwcześniejszych etapach reform oraz zapewnienia przejrzystych działań następnych; promowania Listy, w tym przez tłumaczenie jej na języki narodowe; a także rozpowszechniania wydanego przez Komisję przewodnika *The Rule of Law: A User Guide*.

Osobne, trzyczłonowe wezwanie skierowano do Unii Europejskiej (pkt 9). Zgromadzenie oczekuje, po pierwsze, wykorzystywania zaktualizowanej Listy jako wspólnego miernika w unijnej sprawozdawczości o praworządności oraz w pomocy technicznej dla państw kandydujących i potencjalnych kandydatów. Po drugie, ścisłej współpracy z Komisją Wenecką w promowaniu dobrych praktyk, wymianie danych i wspieraniu reform w państwach członkowskich Unii. Po trzecie, stosowania Listy również we własnych procesach instytucjonalnych i legislacyjnych Unii, tam gdzie jest to możliwe.

W ocenie ogólnej zawartej w raporcie sprawozdawczym podkreśliła, że zaktualizowana Lista pozostaje narzędziem oceny dostosowanym do potrzeb legislacyjnych i instytucjonalnych — obejmującym także te obszary, w których wpływ podmiotów prywatnych bywa porównywalny z wpływem władzy państwowej — oraz że technologia ma być poddana prawu, przejrzystości, nadzorowi i środkom odwoławczym, a nie zastępować demokratycznej deliberacji (Doc. 16402, pkt 28).

6. Jakie to może mieć skutki dla Polski?

6.1. Kryterium kontroli konstytucyjności prawa a spór wokół Trybunału Konstytucyjnego

Dla oceny wpływu zaktualizowanej Listy na bieżącą sytuację w Polsce szczególnie użyteczne wydaje się nowe kryterium sądowej kontroli konstytucyjności prawa. Zgodnie z nim orzeczenia sądu konstytucyjnego muszą być wiążące dla wszystkich organów władzy publicznej, a ustawodawca nie może ponownie uchylać norm uznanych wcześniej za niekonstytucyjne. Komisja Wenecka formułuje przy tym wymóg, który w polskich warunkach brzmi wyjątkowo

*Razem w obronie
życia, wolności, rodziny
i suwerenności!*

dosłownie: publikacja orzeczeń sądu konstytucyjnego „nie może zależeć od decyzji premiera, rządu ani jakiegokolwiek innego organu politycznego” (pkt 149).

Z tak sformułowanym standardem są oczywiście sprzeczne zarówno utrzymująca się od 2024 r. praktyka odmowy publikacji orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego w Dzienniku Ustaw, jak i [uchwała Sejmu z dnia 6 marca 2024 r. w sprawie usunięcia skutków kryzysu konstytucyjnego lat 2015–2023 w kontekście działalności Trybunału Konstytucyjnego \(M.P. poz. 198\)](#), w której zakwestionowano zdolność Trybunału do orzekania.

6.2. Odbudowa praworządności jako miara oceny polskich reform

Bezpośrednie znaczenie dla Polski ma również omówiony wyżej rozdział o odbudowie praworządności. Komisja Wenecka wymaga, aby środki naprawcze same odpowiadały standardom państwa prawa — przede wszystkim były proporcjonalne, a ponadto respektowały zasadę pewności prawa, powagę rzeczy osądzonej (*res judicata*) oraz nieusuwalność sędziów. Decyzje dotyczące poszczególnych sędziów powinny natomiast podlegać kontroli sądowej (pkt 152–160).

Wymogów tych nie spełnia tzw. ustawa praworządnościowa, czyli rządowy projekt ustawy o przywróceniu prawa do niezależnego i bezstronnego sądu ustanowionego na podstawie prawa przez uregulowanie skutków uchwał Krajowej Rady Sądownictwa podjętych w latach 2018–2025 (druk nr 2107). Projekt przewiduje złożenie z urzędu — z mocy samego prawa — większości sędziów powołanych od 2018 r., co w [analizie Instytutu Ordo Iuris](#) oceniono jako rozwiązanie rażąco sprzeczne z art. 180 Konstytucji RP, zakazującym usuwania sędziów z urzędu inaczej niż na podstawie orzeczenia sądu. Innymi słowy: ta sama gwarancja nieusuwalności sędziowskiej, którą zaktualizowana Lista wymienia wprost jako granicę dopuszczalnych środków naprawczych, w rządowym projekcie została potraktowana jako przeszkoda do usunięcia.

Nie jest to zastrzeżenie czysto teoretyczne. Już w marcu 2026 r., w [opinii dotyczącej tego właśnie projektu \(CDL-AD\(2026\)002\)](#), Komisja Wenecka wprost powołała się na zaktualizowaną Listę (pkt 37). Należy zatem oczekiwać, że to ona stanie się miarą, według której oceniane będą kolejne etapy rządowego programu „przywracania praworządności”.

*Razem w obronie
życia, wolności, rodziny
i suwerenności!*

6.3. Wątpliwości z konserwatywnego punktu widzenia

Ocena tego mechanizmu nie jest jednak jednoznaczna. Z jednej strony same kryteria — wiążąca moc orzeczeń sądu konstytucyjnego, niezależność ich publikacji od woli rządu, nieusuwalność sędziów, sądowa kontrola decyzji dotyczących poszczególnych sędziów — trafnie opisują to, czego w polskiej praktyce ustrojowej ostatnich lat zabrakło, i dostarczają argumentów w krytyce rozwiązań firmowanych dziś przez Ministra Sprawiedliwości. Z drugiej strony sytuacja, w której miarą oceny działań demokratycznie wybranych władz krajowych staje się dokument powstający poza granicami państwa, rodzi w konserwatywnej optyce istotne obawy. Akt o charakterze miękkiego prawa (*soft law*) zaczyna bowiem w praktyce pełnić funkcję quasi-normatywną, bez wyraźnego umocowania w demokratycznej procedurze stanowienia prawa. Doświadczenie ostatniej dekady uczy również, że pojęcie praworządności bywa stosowane wybiórczo, jako narzędzie nacisku politycznego wobec rządów o określonej orientacji, co osłabia zaufanie do samego instrumentu i rodzi pytania o jego legitymację.

7. Podsumowanie

Podsumowując, zaktualizowana Lista kontrolna praworządności może potencjalnie oddziaływać na polski porządek prawny – zarówno jako punkt odniesienia dla instytucji Unii Europejskiej i Rady Europy, jak i jako miernik oceny krajowych reform wymiaru sprawiedliwości. Największe wątpliwości budzi jej potencjalny wpływ na suwerenność państwa, równowagę między demokracją a rządami prawa oraz zakres autonomii krajowego ustawodawcy. Zarazem jednak nowe kryteria działają w obie strony: dostarczają zarówno argumentów na rzecz poszanowania i publikacji orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego przez obecną większość, jak i przeciwko próbom złożenia z urzędu sędziów powołanych po 2018 r.